

Concrete handreikingen uit de PO-praktijk voor het Plan van Aanpak (PvA) voor hoogbegaafdenonderwijs

Praktisch implementeerbare verbeterperspectieven voor het onderwijs aan
hoogbegaafde PO-leerlingen in Nederland

Gebaseerd op de “lessons learned” van voltijd hb PO en onderzoek

September 2022

hb scholen.nl

Samenwerkend voltijd hb PO voor
erkenning en structurele financiële
ondersteuning voltijd hb-onderwijs,
zodat hb-leerlingen het passende
onderwijs krijgen dat ze nodig
hebben

Hoe zijn de handreikingen voor het PvA tot stand gekomen ?

Context: Minister Wiersma heeft in passend onderwijs debat van de Vaste Kamercommissie Onderwijs van 30 maart 2022 mede op basis van onze brandbrief en de situatieanalyse voltijd hb PO in NL (medio feb 2022) van Loek Zonnenberg toegezegd een Plan van aanpak (PvA) voor hb onderwijs voor de zomer te maken.

Dit document is namens hbscholen.nl daarvoor een input en is tot stand gekomen middels:

- 5 brainstormsessies met de 56 scholen die zich bij hbscholen.nl hebben aangesloten (zie kaartje op de volgende pagina)*
- Elementen uit situatieanalyse Loek Zonnenberg welke is uitgebreid van 6 naar 12 scholen (doel is meer dan 15 scholen). Alle conclusies houden stand*
- Gesprekken met het ministerie van OCW*
- Expertise voltijd hb PO. Eigen praktijk onderzoek van de 6 scholen*
- Bezoek OCW aan voltijd hb PO*
- Bezoek verschillende experts aan voltijd hb PO*

Overzicht van de 56 scholen die zich bij hbscholen.nl hebben aangesloten

Kracht voltijd hb PO

- voltijd hb PO is kritiek in het bieden van passend preventief en curatief onderwijs aan hb leerlingen
- voltijd hb PO is onderdeel van inclusiever onderwijs
- voltijd hb PO ontlast het reguliere onderwijs
- voltijd hb PO kan hb leerlingen passend onderwijs bieden op de manier die in het licht van het lerarentekort goedkoper, efficiënter en passender is
- leerkrachten in het regulier onderwijs ervaren een hoge werkdruk en doen veel bijscholing. Alle leerkrachten een hb specialisatie erbij is niet reëel. Voltijd hb PO ontlast het reguliere onderwijs
- voltijd hb PO heeft kennis en ervaring gebundeld. Er wordt voorkomen dat kinderen thuis komen te zitten
- voltijd hb PO kan reguliere basisscholen ondersteunen

Wat zijn onze vijf belangrijkste praktische handreikingen voor het PvA?

1. Red voltijd hb PO (afdelingen) die op omvallen staan
2. Creëer een totaal dekkend passend (hoog)begaafden-onderwijs aanbod waar voltijd hb PO een kernonderdeel van is
3. Garandeer structurele financiële ondersteuning voor voltijd hb PO
4. Erken dat voltijd hb PO niet strijdig is met de inclusieve gedachte en verbeter de toeleiding
5. Combineer Zorg en Onderwijs

1: Red voltijd hb PO (afdelingen) die op omvallen staan...

Een aanzienlijk deel van de 110 voltijd hb voorzieningen staat onder druk

- Deze zomer 8, afgelopen jaar 6 + 3 voorzieningen omgevormd (zie overzicht op volgende pagina)
- Dit is ruim 15% van het totale aantal voltijd hb voorzieningen! Mogelijk nog veel meer.
- Bestaande scholen hebben veel moeite het hoofd boven water te houden.

NIET LATEN OMVALLEN IS KRITIEK, WANT...

- Behoud waardevolle expertise
- Behoud broodnodige plekken
- Afname aantal thuiszitters
- Afname beroep op jeugdzorg
- Minder druk in reguliere onderwijs (zorglast, kinderen met problemen)
- Minder druk in hb-onderwijs (oplappen beschadigde kinderen)

Hoe kan een voltijd hb voorziening gered worden?

- Identificeer welke voltijd hb voorzieningen onder druk staan en waarom (hbscholen.nl kan helpen)
- Indien door financiële problemen, steun direct vanuit OCW of via het SWV
- Indien door inclusiviteitsgedachte, verhelder aan het SWV dat voltijd hb en inclusief niet strijdig zijn
- Indien door andere redenen, vind een maatoplossing

1: Red voltijd hb voorzieningen die op omvallen staan...

In het afgelopen jaar zijn de volgende 9 voltijd hb voorzieningen omgevallen:

- 1: Extralent - Blerick
- 2: De Horizon - Amsterdam
- 3: De Schouw - Nieuwegein
- 4: De Zaaier - Delfzijl
- 5: Het Kompas - Ter Aar
- 6: De Zilvermeeuw - Haarlemmermeer
- 7: De Jutter - Noordwijk
- 8: Ten Holtens Erve- Holten
- 9: De Krullebaar afdeling kwadraat - Hoogeveen

Zorgelijk: De afgelopen jaren is een aantal voltijd hb voorzieningen omgevormd tot voltijd hb curatief, zonder dat er nog preventief voltijd hb is binnen het SWV

2: Creëer een totaal dekkend passend (hoog)begaafden- onderwijs aanbod waar voltijd hb een onderdeel van is (1/3)

De ca. 10% begaafden bestaat uit meer- en hoogbegaafden,
en mag qua onderwijsbehoeften niet over 1 kam geschoren worden

meerbegaafd ≠ hoogbegaafd

DE EIK VAN BOURLEMONT

Meerbegaafd

de slimme leerling

- 7 % leerlingen
- IQ 120-129
- manier van lesgeven sluit aan
- meestal tevreden over eigen prestaties
- kleine aanpassing voldoende (verdieping, verbreding, compacting)

(m.u.v. creatief meerbegaafden)

Hoogbegaafd

anders denken, anders voelen, anders beleven

- 2,5 % leerlingen
- **hoge intelligentie:** HB 130 – 144 IQ / uitzonderlijk HB ≥ 145 IQ
- **zijnskenmerken**, minstens 5 van de 9:
 - perfectionistisch
 - asynchrone ontwikkeling
 - sterk rechtvaardigheidsgevoel
 - complex/snel/divergent denkend
 - breed/ongewoon interessepatroon
 - creatief oplossingen scheppend
 - autonoom / kritisch denkend
 - autonoom handelend
 - hoogsensitief / prikkelgevoelig
- **overexcitabilites**, 1 of meerdere:
 - intellectueel
 - zintuiglijk
 - emotioneel
 - beeldend
 - psychomotorisch

2: Creëer een totaal dekkend passend (hoog)begaafden- onderwijs aanbod waar voltijd hb een onderdeel van is (2/3)

Een totaal dekkend aanbod voor de ca. 10% begaafden ziet er als volgt uit:

Minder gespecialiseerde ondersteuning

Meer gespecialiseerde ondersteuning

Totaal dekkend aanbod voor de circa 10% (hoog)begaafde leerlingen

Regulier PO

Een klein deel van de
meerbegaafden (ca 2,5%)

Aangepast regulier PO (plusklassen, Agora, SoU)

Het merendeel van de
meerbegaafden (ca 5%)

Een klein deel van de
hoogbegaafden (ca 0,5%
tot 1%)

Preventief en curatief voltijd hb

Het merendeel van de
hoogbegaafden (ca 1,5%
tot 2%)

Dit komt neer op zo'n 1-2
voltijd hb voorzieningen
per SWV (afhankelijk van
de grootte)

**Voltijd hb ontwikkelplekken: voor thuiszitters en kinderen die nog niet
“schoolbaar” zijn (Haviq, Steq, Spirare, Feniks Talent, Digibende etc)**

2: Creëer een totaal dekkend passend (hoog)begaafden- onderwijs aanbod waar voltijd hb een onderdeel van is (3/3)

Succesfactoren: wanneer werkt voltijd hb PO in de praktijk?

- Volwaardige kleine klassen (15-20) met leeftijdsgenoten, groep 1 t/m 8
- Zo inclusief mogelijk, voltijd hb PO in parallelle klassen naast regulier
- Vroege signalering en screening op hoogbegaafdheid (bijv IQ-test)
- Goed curriculum op hoog niveau
- hb gekwalificeerd team en praktijkkennis van onderop
- Integraal onderdeel van een dekkend PO aanbod (concentratie kennis)
- Aandacht onderpresteerders en risicofactoren (IQ, dubbelbijzonder, creatief)
- Voldoende financiële middelen om zonder extra hulp te kunnen voortbestaan
- Zekerheid kunnen bieden aan ouders dat de voltijd hb-afdeling blijft

**Nodig: Eén
volwaardige voltijd
hb voorziening per
SWV met 150 lln.
per 10.000 lln.**

Dekkend aanbod in ieder samenwerkingsverband

Ontwikkelplekken voor thuiszitters, zoals Haviq, Steq, Spirare, Feniks Talent en Digibende etc.

Voltime HB curatief

Voltime HB preventief

Basisondersteuning Extra met bovenschoolse plusklas

Basisondersteuning Extra met plusklas op school

Basisondersteuning met compacten/verrijken 1° en 2° leerlijn

3. *Garandeer structurele financiële ondersteuning voor voltijd hb PO (1/2)*

Het financiële knelpunt is nijpend en nog niet opgelost...

- Huidige hb-subsidies gaan (voornamelijk) naar het opleiden van docenten in reguliere en plusklassen
- Er is een prikkel voor SWVs om te kiezen voor deze of andere goedkopere oplossingen (hb-gelden niet geoormerkt)
- Dit bespaart een SWV financiële middelen, maar leidt tot grotere kosten in totaal voor de maatschappij
 - voltijd hb PO is voor een SWV een iets duurdere vorm¹⁾ om te organiseren (~€ 20 mln bovenop lumpsum nodig voor huidige 110 voltijd hb-scholen)
 - Leidt tot significante jaarlijkse maatschappelijke kosten: € 150-200 mln
 - Verhoogt de opleidingsdruk op leraren in het regulier (bij al een tekort)
- Voltijd hb PO is ondervertegenwoordigd in SWV om hun belang te vertegenwoordigen
- Dit leidt tot een zeer grote administratieve last en onzekerheid voor voltijd hb PO en ouders. Deze tijd en energie willen de scholen graag aan de kinderen geven!

1) kleinere klassen (15-20 reguliere voltijd hb klas en 8 bij een curatieve en/of “dubbel bijzonder” klas), gespecialiseerd personeel nodig (leerkrachten, ib-ers en coördinator), meer ondersteuning nodig (extra onderwijsassistent, voltijd hb+ & dubbel bijzonder: specialistische leerkracht mbt gedrag &hb, pedagogisch medewerkers en orthopedagoog), duurdere locatie (meer ruimte nodig voor (zorg)ondersteuning, time-in plek, trampoline, hoogwaardiger curriculum (maatwerk en moet ontwikkeld worden), inkopen kennis/experts (hb-experts veel duurder dan reguliere experts); meer zorgleerlingen

3. *Garandeer structurele financiële ondersteuning voor voltijd hb PO(2/2)*

...mogelijke oplossingen (voor een gerichte investering in voltijd hb PO)

- Directe bekostiging vanuit OCW (eigen landelijk SWV)
- Hb-subsidies voor SWV's (deels) oormerken voor voltijd hb PO
- Bekostiging niet per kind, maar per voltijd hb PO klas
- Perverse financiële prikkels die maken dat kinderen te lang in regulier blijven doorbreken
 - Aanmelding via ouders behouden
 - Expertteam verbonden aan Vhb-kenniscentrum dat alle hb-kinderen in een SWV kent toevoegen
 - Gemeenten kunnen financieel bijdragen bij curatieve en/of dubbel bijzonder ontwikkelplekken voor hb-kinderen (veel goedkoper dan individuele PGB's en zorgarrangementen)

Voordelen:

- Bestaande voltijd hb voorzieningen kunnen worden ingezet als expertisecentrum voor lokale reguliere scholen en plusklassen
 - Reguliere scholen en plusklassen kunnen hier gebruik van maken (kennis en expertise halen)
 - Meer kinderen kunnen met de juiste ondersteuning mogelijk nog wel binnen regulier blijven, evt mbv een plusvoorziening of deeltijd hb-voorziening
 - Tegelijk worden kinderen die echt voltijd hb nodig hebben door het expertisecentrum gesignaleerd

4. Erken dat voltijd hb PO niet strijdig is met de inclusievergedachte en verbeter de toeleiding (1/2)

Knelpunt...

- Er heerst een onjuiste perceptie dat voltijd hb PO alleen op aparte scholen wordt georganiseerd
- Kinderen komen te laat binnen in voltijd hb, waardoor de problematiek onnodig zwaarder is geworden (rugzak)
- Er is een onterechte aanname dat hb-leerlingen vooral in regulier (met plusklassen) kunnen worden bediend (kennis en ervaring ontbreekt in het reguliere onderwijs en dit is niet op te lossen met een paar trainingen)
- Er zijn te weinig voltijd hb (+) plaatsen (lange wachtlijsten)
- Ouders (met name lager opgeleid en lager inkomen) kunnen vaak het noodzakelijke IQ onderzoek en vervoer naar voltijd hb niet betalen en scholen houden lang de hand op de knip
- De ervaringen met TLV's zijn negatief.
 - Het bureaucratisch proces kost veel tijd.
 - Er worden te vaak kinderen aangemeld die scholen “kwijt” willen en die geen voltijd hb nodig hebben
 - Je mist de kinderen die preventief voltijd hb nodig hebben
 - TLV kan op kinderen en ouders een negatief “stigmatiserend” bijeffect hebben
 - Leidt tot onevenwichtige samenstellingen in klassen wanneer scholen niet zelf de toeleiding beheren
 - Levert onnodig vertraging voor leerlingen op

4. Erken dat voltijd hb PO niet strijdig is met de inclusievergedachte en verbeter de toeleiding (2/2)

Mogelijke oplossingen...

- Erken dat voltijd hb PO op reguliere scholen in parallelle reguliere klassen kan (alleen cognitief volgen zij eigen lessen, de rest samen met regulier)
- Benut voltijd hb voorzieningen als expertisecentrum op hb-gebied zodat reguliere scholen er gebruik van kunnen maken
- Geef voltijd hb voorzieningen de formatie en middelen om deze expertisefunctie te kunnen vervullen!
- Organiseer kennis en expertise meer vanuit de praktijk (die weten echt wat wel en niet werkt)!
- Houd de toelatingsbeslissing bij de toelatingscommissie van de voltijd hb voorzieningen (directie, hb-leerkracht en onafhankelijk hb-expert)
- Laat voltijd hb voorziening de toelatingscriteria ontwikkelen vanuit de praktijk (via hbscholen.nl)
- Houd regulier, plusklas, voltijd hb en voltijd hb+ dichtbij elkaar en mix tbv vroegsignalering/toeleiding (ook van onderpresteerders)
- Creëer meer voltijd hb en voltijd hb+ plekken (nu is er in grote delen van het land geen voorziening meer, er zijn lange wachtlijsten en kinderen komen op een niet-passende plek)
- Zorg voor voldoende middelen voor scholen voor IQ-testen/onderzoek
- Stel kennis van voltijd hb voorziening in de wijk/regio beschikbaar
- Zorg voor aanvullende signaleringsinstrumenten op reguliere basisscholen (zoals DHH, Sidi, Scaliq, Pientere Peuters/Knappe Kleuters)

5. Combineer Zorg en Onderwijs (1/2)

Knelpunt...

- Bij aantal voltijd hb voorzieningen zit de expertise in de school, maar de besteding van het geld wordt bepaald door de zorgaanbieder
- Er is een ongelijke behandeling van leerlingen omdat elke gemeente eigen spelregels heeft, bijvoorbeeld leerlingenvervoer en welke zorg wordt vergoed
- Complexe zorg: trauma, dubbel bijzondere kinderen, vertrouwen in school kwijt, gedragsproblemen & systemische problematiek
- Ook ouders zijn vertrouwen in school kwijt en soms is ook bij hen sprake van trauma.
- Er zijn te weinig hb-experts in de hulpverlening & bij hb-experts te weinig kennis mbt gedrag (je weet niet wat je niet weet).
- hb-experts worden op school ingezet voor verkeerde dingen (bv RT & Cito-toetsafnemen) en hebben vaak te weinig kennis
- Er is een gebrek aan goede opleidingen wat leidt tot te weinig expertise dubbel bijzondere kids
- Problematiek/trauma kind én ouder komt op bord van de school

5. Combineer Zorg en Onderwijs (2/2)

Mogelijke oplossingen...

- Directe uniforme, simpele en geormerkte bekostiging van zorg en onderwijs vanuit OCW
- Verbeter de samenwerking met voltijd hb voorzieningen (netwerk, professionaliseren, financieel ondersteunen)
- Verbind een hb-orthopedagoog aan de voltijd hb voorziening
- Stimuleer vroegsignalering bij consultatiebureaus, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven
- Verbeter de opleidingen: hb & gedrag, PABO meer aandacht voor hb & ook stages in voltijd hb voorziening mogelijk maken voor PABO-studenten
- Richt voldoende voltijd hb voorzieningen (+) en voltijd hb voorzieningen voor dubbel bijzonder in ieder SWV in
- Zorg voor voldoende ontwikkelplekken voor thuiszitters en nog niet leerbare/ schoolbare kinderen in ieder SWV (wettelijk vastgelegd dat ze 'communicerende vaten' zijn, zodat kinderen niet over de rand de zorg in geduwd worden. Dit is afwentelen van kosten)